

KICHIK MAKTAB O'QUVCHILARIGA QADRIYATLI MUNOSABAT ASOSIDA POZITIVLIKNI SHAKLLANTIRISH

D.B.Muhiddinova¹

Mas'ul muallif: Muhiddinova Dilrabo Baxriddin qizi, Termiz davlat universiteti o'qituvchisi.

Accepted: 08 Avgust 2026
Published: 08 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Muhiddinova, D. B. KICHIK MAKTAB O'QUVCHILARIGA QADRIYATLI MUNOSABAT ASOSIDA POZITIVLIKNI SHAKLLANTIRISH / D. B. Muhiddinova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 7, № 1. — B. 148–151.

1. Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada kichik maktab o'quvchilariga qadriyatli munosabat asosida pozitivlikni shakllantirishning psixologik xususiyatlari yuzasidan to'plangan ma'lumotlar keltirilgan. Ta'lim jarayonida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarida o'ziga bo'lgan munosabatning shakllanish bosqichi, boshqalarning e'tibori va e'tirofiga, ma'qullashi va qo'llab quvvatlashiga bo'lgan ehtiyojlarning yuqori darajaga ko'tarilishi, o'zini namoyon etishga intilishi kabi xususiyatlarini inobatga olish zarurligi e'tirof etilgan. Shuningdek, mazkur yosh davrda o'quvchilarda pozitiv fazilatlarini rivojlantirish metodologiyasi sifatida faol o'yin usullari, hamkorlikdagi faoliyatni tashkil etish, psixologik treninglardan foydalanish ijobiy natijalarga erishish imkonini berishi haqidagi ilmiy xulosalari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: O'quvchi, qadriyatlar, pozitiv, pozitiv prizma, munosabat, qadriyatli munosabat, trening, rolli o'yin.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗИТИВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА ОСНОВЕ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ

Аннотация. В данной статье представлены собранные данные о психологических характеристиках формирования позитивного мышления на основе ценностно-ориентированного подхода у учащихся младших классов средней школы. Признано, что в образовательном процессе необходимо учитывать такие особенности, как стадия формирования самооценки у учащихся младших классов, потребность во внимании и признании, одобрении и поддержке окружающих, стремление к самовыражению. Также представлены научные выводы о том, что использование методов активной игры, организация кооперативной деятельности и психологическая подготовка как методика развития позитивных качеств у учащихся в этом юном возрасте позволяют достичь положительных результатов.

Ключевые слова: учащийся, ценности, позитивный, позитивная призма, отношение, ценностно-ориентированный подход, обучение, ролевая игра.

FORMATION OF POSITIVENESS IN PRIMARY SCHOOL CHILDRENS BASED ON VALUE-BASED ATTITUDE

Abstract. This article presents collected data on the psychological characteristics of developing positive thinking based on a value-based approach in junior high school students. It is recognized that the educational process must take into account such characteristics as the stage of self-esteem development in junior high school students, the need for attention and recognition, approval and support from others, and the desire for self-expression. It also presents scientific findings indicating that the use of active play methods, the organization of cooperative activities, and psychological preparation as a method for developing positive qualities in students at this young age can achieve positive results.

Keywords: student, values, positive, positive lens, attitude, value-based approach, learning, role-playing.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida kichik maktab o'quvchilarida nafaqat zarur bilimlarni uzatish, balki axloqiy fazilatlarini rivojlantirish ham tobora muhim ahamiyat kasb etib, ularda qadriyatlar va axloqiy tamoyillarni singdirish vositasi hisoblanadi. Kichik maktab o'quvchilarida axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda ta'lim sharoitlari hal qiluvchi rol o'ynaydi va bolalarning ichki ruhiy rivojlanishi va shaxsini shakllantirish uchun qulay ta'lim muhitini yaratish alohida ahamiyat kasb etadi.

Jahon ta'lim tizimida elementar bilimlar bilan qurollantirishda muhim bosqich hisoblangan boshlang'ich ta'limga alohida e'tibor qaratilib, boshlang'ich ta'limga, ta'lim jarayoniga individual munosabat muammosiga turli mamlakatlar ta'lim sohasi vakillarida turlicha munosabat mavjud. Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida bola shaxsiga qaratilgan ta'lim texnologiyalari, erta bolalik davridan ta'lim berish muammosi, o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini inobatga olish, ta'lim mazmunini belgilashda ularning qiziqishlari qamda ehtiyojlariga tayanish tendentsiyalari ustunlik

qiladi. Asosiy maqsad esa boshlang'ich ta'limdanoq shaxsiga qaratilgan ta'lim texnologiyalarini tatbiq etishdan iboratdir.[6]

Dunyo ta'lim tizimi hamda ta'lim sohasiga doir amalga oshirilayotgan ilmiy tadqiqotlarda muhim yangilanishlar ko'zga tashlanadi. Bolalarning bilish faoliyatini shakllantirish, ularning o'qishga, ta'lim olishga bo'lgan intilishlarini oshirish, ushbu jarayonda ularni faollikka undash ushbu yangilanishlarning aloqida ko'rinishi hisoblanadi. Kichik maktab yoshidagi bolalarda bilishga bo'lgan qiziqish, intilish va shaxsiy faollik bo'lmas ekan, u bilan olib borilgan qar qanday pedagogik faoliyat o'zining samarali natijasini berishi aslo mumkin emas.

Xususan, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'ziga bo'lgan munosabatning shakllanish bosqichi, boshqalarning e'tibori va e'tirofiga, ma'qullashi va qo'llab quvvatlashiga bo'lgan ehtiyojlarning yuqori darajaga ko'tarilishi va albatta o'zini namoyon etishga intilishi kabi xususiyatlarini inobatga olganda pedagoglarning ta'lim jarayonida o'quvchiga qadri va muhim xisoblangan narsa-xodisa va jarayonlarga e'tiborli bo'lib, qo'llab-quvvatlash, zarur xollarda raqbatlantirish pozitsiyasida turishlari maqsadga muvofiqdir. [5]

D.Feldshteynning «O'zgarayotgan dunyoda o'zgarayotgan bola: yangi maktabning psixologik-pedagogik muammolari» nomli asarida: yosh avlodning qadriyat yo'nalishi bo'yicha moddiy-pragmatik munosabatga o'tish jarayonida vijdonlilik, adolat, burch, odob, mas'uliyat, mehnatsevarlik, yoshi kattalarga hurmat kabi axloqiy fazilatlarida salbiy jihatlari ko'payib borish xavfi kuchli hisoblanishi ta'kidlanadi. Shaxsiy-qadriyatli yondoshuvga asoslangan ta'limda o'qituvchi o'quvchilarning qiziqishi, ehtiyojlari va shaxsiy qadriyatlari borasidagi izlanishlar muhim ahamiyatga ega bo'lib bormoqda.

Mamlakatimiz taraqqiyoti har tomonlama barkamol insonlar shaxsini shakllantirish masalasi bilan bog'liq. Buning uchun esa avvalo ularning ongida yangicha dunyoqarashni, mustaqil fikrlash xususiyatlarini hamda axloqiy fazilatlarini yuksak darajada shakllantirish, shu bilan birga ularda sharqona odob-axloqqa xos bo'lgan barcha xislatlar, fazilatlar jumladan: kattalarga hurmat, shirin so'zlik, mehribonlik, yurtni e'zozlash, saxiylik va ilm egallash kabilar mujassam bo'lishi lozim.

Pozitiv psixologiyada eng muhim yondashuv o'quvchilarning zaif tomonlari, kamchiliklari va yaxshilanish sohalarga emas, balki ularning kuchli tomonlariga e'tibor qaratishdir, chunki bu ularning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xorijlik tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, mutaxassislar hozirda qurilayotgan maktab binolari bolalar orzu qilgan maktab binolarini aks ettirmasligini ta'kidlaydilar. Ularning ta'kidlashicha, bolalar ko'p yashil maydonlarga va turli xil mashg'ulotlar uchun imkoniyatlarga ega maktablarni afzal ko'rishadi, oilalar esa yuqori akademik natijalarga erishgan bolalarni tarbiyalashni xohlashadi. Oilalar yuqori akademik yutuqlarga ega bolani tarbiyalash muvaffaqiyatli martabaga olib keladi va muvaffaqiyatli martaba baxt keltiradi, deb hisoblashadi.

Ta'limda pozitiv psixologiyaning qo'llanilishini ta'kidlab, klinik psixolog S.Aybeniz Yildirim shunday dedi: "Shisha singanda, biz odatda nima qilamiz? Biz uni tashlab yuboramiz yoki iloji bo'lsa, tuzatishga harakat qilamiz, lekin u asl funksiyasini yo'qotadi. Biroq, pozitiv psixologiya o'sha shisha parchalaridan yangi narsa yaratish mumkinligini yoki bu parchalardan nimadir qiziqarli narsa yasash mumkinligini ta'kidlaydi. Pozitiv psixologiyaga yondashuvimizdagi eng muhim nuqta - bu o'quvchilarning har doim ham ularning kamchiliklariga, ular nima qila olmaydigan narsalarga va ular yaxshilashlari kerak bo'lgan sohalarga emas balki, kuchli tomonlariga e'tibor qaratish zarur, chunki bu ularga juda ko'p ta'sir qiladi".

Tadqiqotimizda kichik maktab o'quvchilarida qadriyatli munosabati xususiyatlarini shakllantirishga doir bir qator komponentlar o'rganilib tahlil qilindi. Kichik maktab o'quvchilarining shaxsiy qadriyatli munosabati xususiyatlarini shakllantirishda ularning faoliyatida xulq-atvor kechinmalariga e'tibor qaratishlari, faoliyat jarayonida hissiy-emotsional, kognitiv xususiyatlarning me'yoriy darajalari aniqlandi. Tadqiqot ishimizda yuqorida boshlang'ich sinf o'qituvchi va o'quvchilarining qadriyatli munosabati xususiyatlarini shakllantirishga doir bir qator komponentlar o'rganilib tahlil qilindi. Boshlang'ich sinf o'qituvchi va o'quvchilarining shaxsiy qadriyatli munosabati xususiyatlarini shakllantirishda ularning faoliyatida xulq-atvor kechinmalariga e'tibor qaratishlari, faoliyat jarayonida hissiy-emotsional, kognitiv xususiyatlarning me'yoriy darajalari aniqlandi. [1]Dastlab, tadqiqot ishimizda ishtirok etgan o'qituvchilar bilan boshlang'ich sinf o'quvchilariga shaxsiy qadriyatli yondoshuv bo'yicha ko'nikma va malakalari darajasini aniqlashga mo'ljallangan so'rovnoma o'tkazildi. Mazkur so'rovnoma bo'yicha respondentlarning bergan "a" javoblar 3 ball, "b" javoblar 2 ball, "v" javoblar 1 ball bilan baholandi va natijalar quyidagi mezon bo'yicha baholandi: 1.15-11 ballar shaxsiy qadriyatli munosabati yuqori; 2. 10-6 ballar shaxsiy qadriyatli munosabati o'rta; 5 va undan kam ballar shaxsiy qadriyatli munosabati past.

1-jadval

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining qadriyatli munosabati darajalari

Ko'rsatkichlar n=68	Tadqiqot boshida		Tadqiqot oxirida	
	soni	foizi	soni	foizi
15-11 ballar shaxsiy qadriyatli yondoshuvi yuqori	20	14,5%	28	41,17%
10-6 ballar shaxsiy qadriyatli yondoshuvi o'rta	23	69,0%	32	47%
5 va undan kam ballar	25	16,5%	8	11,7%

Ko'rsatkichlar n=68	Tadqiqot boshida		Tadqiqot oxirida	
shaxsiy qadriyatli yondoshuvi past				

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'qituvchilari va o'quvchilarining "O'z-o'ziga", "O'qituvchiga", "Vatanga" qadriyatli munosabati anglashi va his eta olish kabi omillar etakchilik qilayotganligi ko'zga tashlandi. Biz ushbu holatlarning ishonchiligi aniqlash boshlang'ich sinf o'quvchilari qadriyatli munosabatining pedagogik psixologik xususiyatlarini shakllantirishga yordam beruvchi trening mashg'ulotlaridan foydalanishni lozim topdik. Har bir rolli o'yinning o'ziga xos vazifasi bo'lib, o'quvchilar tomonidan ularni bajarish davomida ijobiy tomonlar bilan birga emotsional holatlarning o'zgarishi, berilgan ma'lumotlarni etarlicha idrok eta olmasligi, tasavvurlarning sayozligi, qadriyatli munosabat darajasining sekinlik bilan ko'tarilishi, ayniqsa, ularni tasdiqlovchi, qo'llab-quvvatlovchi motivlar berilgandan so'ng qadriyatli munosabatlar shakllanib borishi kuzatildi. O'ylaymizki, bu holat o'qituvchilar tomonidan mashg'ulot o'tkazishni samarali yo'lga qo'yilganligidan dalolat beradi. Tajribaga tayanib aytish mumkinki, trening mashg'ulotlari va rolli o'yinlarni amaliyotga ko'proq qo'llash, kundalik hayot bilan bog'lash o'quvchilarda qadriyatli munosabatlarni shakllantirib borishda muhim ahamiyatga ega ekanligini bevosita e'tirof etish mumkin. Boshlang'ich sinf o'quvchilarda qadriyatli munosabatlarni shakllan tirishga qaratilgan pedagogik-psixologik trening mashg'ulotlarining yakunlanishi bilan ishning samaradorligini aniqlash uchun o'quvchilarda psixodiagnostik ishlarni qayta nazorati ham olib borildi. Mazkur yosh davrda o'quvchilarda pozitiv fazilatlarini rivojlantirish metodologiyasi sifatida faol o'yin usullari, hamkorlikdagi faoliyatni tashkil etish, psixologik treninglardan foydalanish ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi. Bunda bolalarda asosiy fazilatlar - mas'uliyat, hamdardlik, ishonch - muvaffaqiyat, mulohaza va kattalarning pozitiv namunasini yaratish orqali shakllanadi.

Kichik maktab o'quvchilarida pozitiv xarakter xususiyatlarining rivojlanishi shaxsiyat rivojlanishining asosiy jarayoni bo'lib, axloqiy, irodaviy va ijtimoiy fazilatlarining rivojlanishini o'z ichiga oladi. Ma'lumki, mazkur davr bolalarda motivlarning bo'ysunishi bilan tavsiflanadi, bunda bola o'z xohish-istaklarini boshqarishni va qoidalarga muvofiq harakat qilishni o'rganishi bilan xarakterlanadi. Asosiy pozitiv xarakter xususiyatlariga kichik maktab yoshida quyidagi fazilatlarini rivojlantirish muhimdir: Irodaviy fazilatlar: mustaqillik, qat'iyatlilik, tartib intizomlilik, tashabbuskorlik va jasorat. Axloqiy fazilatlar: insoniylik, halollik, boshqalarga hurmat va mehnatsevarlik. Ijtimoiy fazilatlar: hamkorlik, mas'uliyat va empatiya.

Asosiy yondashuvlar va usullar:

Ta'limning faol usullaridan, o'yin texnologiyalari, rolli o'yinlar o'quvchilarning axloqiy me'yorlarni o'zlashtirishlariga va hamdardlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Muvaffaqiyat vaziyatini yaratish. O'quvchining kuchli tomonlarini ta'kidlash, unlarga ishonchni rivojlantirish uchun yangi mas'uliyat masalan, yetakchi rolini berish vaziyatga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Pozitiv tafakkur treninglari, turli vaziyatlardan pozitivlikni izlashga, ishonch, halollik va nekinlikni rivojlantirishga qaratilgan kundalik amaliyot hisoblanadi.

"Men-kontseptsiyasi" ustida ishlash, "Men-konsertsiyasi"dan foydalanish - o'qituvchi obro'ga ega bo'lish va rivojlanishni yo'naltirish uchun o'quvchining shaxsiga samimiy qiziqish bildirish orqali amalga oshadi. O'quvchilarning his-tuyg'ulari bilan ishlash, o'zini hissiy tahlil qilish, o'zini o'zi tarbiyalash va empatiya qobiliyatini rivojlantirish ko'nikmalarini o'rgatishdan iborat. O'quvchilarda axloqiy fazilatni egallash istagini rivojlantirishi kerak; ya'ni bolani iroda kuchini namoyon etishga undaydigan va bu fazilatni o'z harakatlarida namoyon etishga undaydigan motivatsiya kerak bo'lib, xulq-atvor harakatlardan shakllanadi. Shuning uchun, bola axloqiy fazilatlarini ifoda etishni mashq qilishi va axloqiy harakatlarni bajarishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni yaratish lozim. Axloqiy harakatlar xatti-harakatlarda takrorlanib va mustahkamlanib borgan sari, ular asta-sekin ichki holatga tushadi va boladan kamroq kuch va asab energiyasini sarflashni talab qiladi. Shu tariqa o'quvchilarda axloqiy xulq-atvor ko'nikmalari va odatlari shakllanadi.

Xulosa. Juda ko'p odatlar va xarakter xislatlarini bolalar kichik maktab o'quvchilik davrida egallaydilar. Buning sababi, bolalar tasavvurida ta'lim dargohi ayniqsa o'qituvchi eng dono, hamma narsani biluvchi va hanna amallari to'g'ri insonlar va ulardan o'rganish kerak degan fikr mavjud bo'ladi. Bolalikdan boshlab dunyo va o'zlari haqida yillar davomida saqlanib qoladigan qarashlar va e'tiqodlarni rivojlantiradilar. Agar bola ushbu davrda dunyoga pozitiv nuqtai nazardan qarashni o'rgansa, kelajakda yuksalishi, munosabatlar o'rnatishi va maqsadlarga erishishi shu yo'nalishda davom etib, amalga oshirish osonroq bo'ladi. O'qituvchilar va ota-onalarning vazifasi shunchaki nekinlikni singdirish emas, balki bolani haqiqatni ko'rishga, his-tuyg'ularini tushunishga va pozitiv munosabat bilan hayotga oqilona yondashuv o'rtasida muvozanatni topishga o'rgatishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Бототова, Ж. А. Ценностные ориентации педагогов начальных классов / Ж. А. Бототова, Ю. В. Кострикова, Е. А. Радченко, М. Н. Рахманова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. — 2016. — № 1-2. — С. 260–263.
- [2] Кирьякова, А. В. Теория ориентаций личности в мире ценностей / А. В. Кирьякова. — Оренбург, 1996. — 190 с.
- [3] Круглова, Б. С. Формирование нравственных ценностных ориентаций младших школьников средствами изобразительного искусства / Б. С. Круглова, В. И. Козлов. — Минск, 1993. — 222 с.
- [4] Мясичев, В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясичев ; под ред. А. А. Бодалева. — Москва : Изд-во

Московского психолого-социального института ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2003.

[5] Исаев, Е. И. Становление субъективности в образовательных процессах : учебное пособие / Е. И. Исаев, В. И. Слободчиков. — Москва : Изд-во ПСТГУ, 2013. — 432 с.

